

อะไรนะ ... “ความมั่นคงของมนุษย์”

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

คำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” เป็นประเด็นสำคัญขึ้นมาเมื่อจะมีการจัดตั้ง “กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์”

เมื่อไปเปิดรับฟังและระดมความคิดเห็นของประชาชนในหลายๆ เวที คำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” ก็ยังเป็นที่ยึดและดูจะเป็นที่พอใจของผู้ให้ความเห็นโดยทั่วไป

ไม่มีการพูดถึงคำนี้ในทางลบในเวทีประชาชนเหล่านั้นแต่อย่างใด

ประเทศแรกในโลก

ในบางเวที รวมถึงในวงการนานาชาติ มีเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญว่าประเทศไทยก้าวหน้ามาก ที่นำเอาแนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” มาดำเนินนโยบายแห่งชาติด้วยการตั้งชื่อกระทรวงด้วยคำคำนี้

จะเป็นประเทศแรกในโลกที่แสดงความเอาใจจริงกับการสร้าง “ความมั่นคงของมนุษย์” ด้วยการใช้คำนี้ในการตั้งชื่อกระทรวง

แต่แล้วก็มีข่าวเชิง “พลิกลือ” ว่า วุฒิสภาอาจจะเสนอให้เปลี่ยนชื่อ “กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์” ไปเป็น “กระทรวงการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์”

สร้างความสะดุ้งสะเทือนในหมู่ผู้ที่ฝันจะเห็น “นวัตกรรม” ทางนโยบายและแนวคิดแนวปฏิบัติ อันจะตามมากับชื่อกระทรวงที่มีคำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” มากทีเดียว

จึงเป็นการสมควรที่จะมาทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันให้เพียงพอเกี่ยวกับ “ความมั่นคงของมนุษย์”

คำนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Human Security” ซึ่งมีการพูดถึงและนำมาเป็นประเด็นศึกษาพิจารณาในรอบประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา

อะไรคือ “พัฒนา”

แนวคิด “ความมั่นคงของมนุษย์” (Human Security) มีที่มาจากความไม่พึงพอใจกับการใช้ “รายได้ประชาชาติ” (National Income) หรือ “รายได้ของบุคคล” (Personal Income) เป็นปัจจัยหลักในการวัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศหรือของสังคมหนึ่งๆ

คือ ไม่พึงพอใจกับการพัฒนาที่เอา "เงิน" เป็นสำคัญนั่นเอง

ปัญหาคือ ถ้าไม่ดูที่ "รายได้" (Income) หรือ "เงิน" (Money) แล้ว จะให้ดูที่อะไรล่ะ?

บางคนบอกให้ดูที่ "ความสุข" (Happiness) ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปต้องการกันทั้งนั้น

แต่ "ความสุข" นั้น วัดยากแสนยาก เพราะมันอยู่ในใจคน ยากแท้หยั่งถึง แกรมแปรเปลี่ยนได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว

อีกวิธีหนึ่งที่ "โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ" (United Nations Development Program หรือ UNDP) ใช้วัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศ คือ "การพัฒนาของมนุษย์" (Human Development) ถึงขั้นมี "ดัชนีการพัฒนามนุษย์" (Human Development Index) ซึ่งมี 3 องค์ประกอบได้แก่ (1) รายได้ (2) การศึกษา (3) ความยืนยาวของอายุคน

ทุกปี "โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ" (UNDP) จะทำสถิติดัชนีการพัฒนามนุษย์ของประเทศต่างๆ มาให้ดูกัน

ได้รับการยอมรับและความสนใจในระดับหนึ่ง นับว่าเป็นวิวัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับการวัดระดับการพัฒนาของประเทศ ที่นำพิจารณาในฐานะเป็น "ทางเลือก" แทนหรือเสริมการใช้ "เงิน" หรือ "รายได้" เป็นตัววัด

ความมั่นคงของมนุษย์

ต่อมา ได้มีผู้เสนอแนวคิด "ความมั่นคงของมนุษย์" เป็นตัววัดผลของการพัฒนาที่พึงปรารถนา

นั่นคือ มองว่า รายได้ก็ดี การศึกษาก็ดี ตึกกรมบ้านช่อง อาหารการกิน เสื้อผ้าอาภรณ์ รวมตลอดถึงบรรดา "วัตถุ" ทั้งหลายที่คนเราต้องการ และแม้กระทั่งการมีอายุยืนยาว จะไม่มีความหมายเท่าใด

หากชีวิตมนุษย์ไร้ "ความมั่นคง"

"ความมั่นคง" ในที่นี้หมายรวมถึง

1. ความมั่นคงทางสุขภาพ ได้แก่ ความเป็นโรคร้ายแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น

2. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คือ มีช่องทางเลี้ยงชีพหรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อย โดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งมีหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

3. ความมั่นคงทางสังคม ซึ่งรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

4. ความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ การมีสิทธิเสรีภาพเพียงพอ ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคม ประเทศชาติมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือการทำให้แตกสลาย เป็นต้น

5. ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยอย่างต่อเนื่องต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่นๆ

"ความมั่นคง" หลักๆ 5 ประการข้างต้น ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน คนชั้นสูง คนชั้นกลาง คนชั้นล่าง คนไทย คนจีน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น คนในประเทศเกษตรกรรม ประเทศอุตสาหกรรม คนใช้เทคโนโลยีเก่า คนใช้เทคโนโลยีใหม่ ฯลฯ

นวัตกรรมทางสังคม

จึงพอสรุปได้ว่า "ความมั่นคงของมนุษย์" (Human Security) น่าจะเป็น "ผลลัพธ์" (Outcome) ที่พึงปรารถนาของการพัฒนาประเทศทุกประเทศ ไม่ว่าประเทศนั้นๆ จะอยู่ในระดับใดของการพัฒนา และน่าจะเป็น "มาตรวัด" ที่ดีกว่า การดู "รายได้" เป็นหลักซึ่งเป็นวิธีที่ประเทศทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทย ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ฉะนั้น ที่กล่าวว่า ประเทศไทยจะเป็นประเทศแรกในโลกที่เอาจริงเอาจังกับแนวคิด "ความมั่นคงของมนุษย์" ด้วยการตั้ง "กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์" จึงเป็นการกล่าวถึงความคิดริเริ่มหรือ "นวัตกรรมทางสังคม" ของประเทศไทยที่น่าภาคภูมิใจ

ก็มาสะดุดเอาตรงที่มีข่าวว่าวุฒิสภาอาจเปลี่ยนชื่อให้เป็น "กระทรวงการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์"

จึงอยากให้วุฒิสภาพิจารณาเรื่องนี้ให้ดีๆ รอบคอบ และรอบด้าน

การตัดคำว่า "ความมั่นคงของมนุษย์" ออกไปจากชื่อกระทรวงใหม่นี้จะเท่ากับถอด "หัวใจ" ของความคิดริเริ่มอันน่าสรรเสริญออกไปอย่างน่าเสียดาย

นอกจากนั้น คำว่า "ทรัพยากรมนุษย์" ที่จะนำมาแทนก็มีความหมายที่ "ล้าสมัย" และไม่เหมาะสมกับชื่อกระทรวง

เป็นคำที่ดีคำมนุษย์เป็น "ทรัพยากร" หรือ "ปัจจัยการผลิต" เพื่อการทำกำไรของธุรกิจหรือการสร้างผลงานขององค์กร

ในวงการพัฒนาสังคม ได้เลิกใช้คำว่า "ทรัพยากรมนุษย์" มานานแล้ว

จะสังเกตว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 จะใช้คำว่า "คน" และ "การพัฒนาคน" เป็นหลัก โดยไม่มีคำว่า "ทรัพยากรมนุษย์" อยู่เลย

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นับว่า แผน ๘ 8 และ 9 มีความก้าวหน้าและเป็นไปตามหลักการพัฒนาที่มี "คน" (ไม่ใช่ "เงิน") เป็นศูนย์กลาง

ตลอดจนสอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 (ฉบับปฏิรูปการเมือง) ที่กล่าวถึง "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ว่าเป็นสิ่งที่ต้องได้รับความคุ้มครอง เช่นเดียวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

หวังว่าบทความนี้คงเป็นประโยชน์บ้างในการพิจารณาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้ง "กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์"

ถือเป็นการให้ข้อมูลและข้อคิดมุมมองจากผู้ที่สนใจและติดตามความคืบหน้าของการจัดตั้งกระทรวงดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง

โดยไม่ได้มีส่วนในการยกร่างหรือมีบทบาทผลักดันให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ แต่อย่างไร

ความเห็นในบทความนี้จึงเป็นความเห็นอิสระ มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำมาประกอบการพิจารณาตามความเห็นสมควร โดยไม่จำเป็นต้องเห็นคล้อยตาม

และอยากเชิญชวนทุกท่านที่มีข้อมูลหรือข้อคิดที่เห็นว่าเป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ โปรดช่วยกันเขียนหรือพูดกันมากๆ

เพื่อสังคมไทยจะสามารถตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ บนพื้นฐานของ "ปัญญา" ได้ดียิ่งขึ้น

บทความลงในหนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 5 กันยายน 2545

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม E-mail : paiboon@codi.or.th

ประธานกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ